

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ГОЦАНЮК ОЛЕСЬ ІВАНОВИЧ

УДК 347.77(477)

**ОБОРОТОЗДАТНІСТЬ МАЙНОВИХ ПРАВ НА ОБ'ЄКТИ ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ В
УКРАЇНІ**

12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

ХАРКІВ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Яроцький Віталій Леонідович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри цивільного права № 2.

Офіційні опоненти:

– доктор юридичних наук, професор **Мічурін Євген Олександрович**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, професор кафедри цивільно-правових дисциплін;

– кандидат юридичних наук, доцент **Первомайський Олег Олексійович**, Київський національний університет імені Т. Шевченка, доцент кафедри цивільного права.

Захист відбудеться «14» березня 2017 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.02 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70.

Автореферат розіслано «07» лютого 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

К.В. Гусаров

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний рівень розвитку економічних відносин свідчить про стрімку тенденцію інтелектуалізації процесів суспільного виробництва. Новітні технології знаходять реалізацію як у сфері відносин з надання послуг, так і у сфері створення і обороту речей. Значну роль в процесі технологічного розвитку суспільства відіграють відносин промислової власності, які виникають, зокрема, з приводу створення і використання винаходів, корисних моделей, промислових зразків, засобів індивідуалізації учасників майнового обороту і товарів (послуг), а також деяких інших об'єктів правовідносин.

Основна вітчизняна джерельна база регулювання відносин промислової власності склалась вже до кінця 90-х років минулого століття і з тих пір кардинально не змінювалась. Попри це, окремі питання окресленої сфери суспільних відносин не ставали предметом спеціальних наукових досліджень, що в результаті призвело до їх недостатнього наукового вивчення. Одним з таких питань є оборот майнових прав на об'єкти промислової власності. Саме можливість переходу прав на зазначені об'єкти правовідносин, яка забезпечується їх виключністю, створює умови для отримання автором результату інтелектуальної діяльності винагороди за свою працю, а набувачем – економічної переваги перед конкурентами, що і виступає одним з основних стимулів створення таких результатів.

Враховуючи відсутність в сучасній літературі спеціальних досліджень, присвячених оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, і зважаючи на соціальну важливість цього питання, його науковий аналіз з позицій права є актуальним.

Науково-теоретичну базу дослідження цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності складають праці таких вітчизняних і зарубіжних вчених правників як: С. С. Алексєєв, А. А. Амангельди, Г. О. Андрощук, О. С. Анікін, М. А. Астахова, Ю. Є. Атаманова, В. А. Белов, О. О. Бондаренко, В. І. Борисова, С. Ю. Бурлаков, І. В. Венедіктова, Ю. В. Віниченко, В. О. Волошин, М. Глік, Ш. Гхош, В. С. Дмитришин, В. А. Дозорцев, М. Л. Дювернуа, Р. Є. Еннан, І. І. Єфремова, Д. В. Іванова, М. Ф. Казанцев, І. Ф. Коваль, М. В. Ковальова, А. О. Кодинець, В. П. Козирєва, К. Колстон, О. В. Кохановська, Є. О. Крашенінніков, В. М. Крижна, Н. С. Кузнєцова, Д. Ланге, Д. І. Леощенко, А. В. Лузан, Р. А. Майданик, П. Б. Меггс, О. М. Мельник, К. Менгер, Є. О. Мічурін, Т. В. Нікольська, О. О. Панасюк, О. Б. Петренко, Б. Г. Прахов, В. І. Пушай, Л. Рейман, О. В. Розгон, А. М. Сичов, О. Е. Сімсон, С. О. Сліпченко, П. В. Солошенко, І. В. Спасибо-Фатєєва, Ю. Є. Туктаров, С. Туткун, М. В. Ус, Н. В. Філік, О. І. Харитинова, Г. Г. Харченко, Ф. Хоффман, Л. О. Чеговадзе, О. О. Черек, Б. Б. Черепакін, Я. М. Шевченко, С. І. Шимон, І. Є. Якубівський, В. Л. Яроцький,

М. М. Яшарова та ін.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації затверджена на засіданні вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 20 грудня 2013 року, протокол № 4 і узгоджується із планом науково-дослідних робіт кафедри цивільного права № 2 університету в межах державної цільової комплексної програми «Проблеми вдосконалення правового регулювання особистих немайнових та майнових відносин в Україні» (№ державної реєстрації 0111U000963).

Мета і завдання дослідження. Виходячи із сучасного стану наукового дослідження проблеми, *мета* роботи полягає у визначенні правової природи оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, порядку її виникнення, реалізації, обмеження та припинення.

Досягнення мети зумовило постановку таких основних завдань:

- визначити природу майнових прав на об'єкти промислової власності як основу їх оборотоздатності;
- встановити властивості майнових прав на об'єкти промислової власності, що забезпечують їх оборотоздатність;
- з'ясувати сутність механізму цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності;
- визначити порядок виникнення та переходу майнових прав на об'єкти промислової власності;
- з'ясувати сутність обмежень цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності;
- встановити механізм припинення цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності;
- визначити зміст незаконного введення в оборот майнових прав на об'єкти промислової власності і незаконності їх обороту.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері виникнення, реалізації, обмеження та припинення цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності.

Предметом дослідження є оборотоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності за законодавством України.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертації є діалектичний метод та інші методи і прийоми наукового пізнання. Історико-порівняльний метод дослідження використано для встановлення еволюції поглядів на природу майнових прав на об'єкти промислової власності і положень вітчизняного законодавства, що регулюють суспільні відносини у зазначеній сфері (підрозділ 1.1). За допомогою методів аналізу та синтезу визначено природу майнових прав на об'єкти промислової власності (підрозділ 1.1), їх зміст (підрозділ 1.2), властивості, що визначають

здатність переходити між учасниками правовідносин (підрозділи 1.3 та 2.2). Шляхом використання структурно-функціонального методу, методів класифікації та групування визначено співвідношення майнових прав на об'єкти промислової власності, що складають право власності (підрозділи 1.2 та 1.4), проведено групування підстав припинення цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності (підрозділ 3.1). Порівняльний метод використано для співвідношення змісту майнових прав на окремі об'єкти промислової власності (підрозділ 1.2). В роботі широко використано герменевтичний метод для аналізу змісту норм чинного цивільного законодавства України, що регулюють відносини промислової власності (розділи 1 – 3).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що це одна з перших наукових робіт, в якій комплексно досліджено правову природу цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, а також особливості її виникнення, реалізації, обмеження та припинення. У ході наукового дослідження отримано такі основні наукові результати:

уперше:

– визначено, що право використання об'єкта промислової власності є оборотоздатним за наступних умов: 1) воно має похідний характер, тобто належить особі, що не є первісним носієм прав на відповідний об'єкт інтелектуальної власності; 2) підставою його виникнення (договір, рішення суду, тощо) не встановлено заборони відчуження такого права; 3) носієм права повністю виконано обов'язок з оплати за використання такого об'єкта; 4) на момент передачі права немає інших обов'язків, виконання яких покладено на носія права підставою його виникнення;

– встановлено, що обмеження оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності є поширенням на них особливого порядку реалізації правових можливостей суб'єкта права, обсяг яких є звуженим порівняно з базовою правовою моделлю, що запроваджена для майнових прав на об'єкти промислової власності того ж виду;

– визначено властивості майнових прав на об'єкти промислової власності, які обумовлюють їх оборотоздатність. Обґрунтовано, що такими властивостями є: обособленість, як здатність існувати окремо від автора; відчужуваність, як здатність переходити між учасниками майнового обороту; цінність, як здатність виступати певним економічним благом; чинність, як властивість, що позначає дійсність таких прав; корисність, як властивість, що позначає здатність задовольняти інтереси учасників цивільних правовідносин.

удосконалено:

– наукові положення інтегративної концепції майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. Обґрунтовано, що спорідненість права інтелектуальної власності й речового права власності знаходить вираз у спрямованості на забезпечення всієї повноти панування суб'єкта над об'єктом правовідносин. Закріплена законом виключність, в силу нематеріальності об'єктів інтелектуальної власності, спрямована на зосередження всієї повноти панування уповноваженої

особи над результатом інтелектуальної діяльності, що також є одним із інструментів реалізації оборотоздатності майнових прав у сфері інтелектуальної власності;

– науковий підхід стосовно оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, що існують як виключення з патентної монополії правоволодільця. Обґрунтовується, що опосередкована оборотоздатність права попереднього використання і права післявикористання безпосередньо залежить від правової охорони виключних майнових прав власника охоронного документа і має місце лише у тому випадку, коли на виключні майнові права правоволодільця поширюється дія такого документа;

– погляди на співвідношення меж і обмежень майнових прав на об'єкти промислової власності. Визначено, що межами таких прав є обсяг міри можливої поведінки їх носія, а обмеженнями – звуження такого обсягу. Обґрунтовано, що примусові ліцензії, а також права попереднього використання і після використання об'єктів промислової власності не можуть розглядатись як обмеження майнових прав патентовласника. Встановлюється, що дія охоронного документа справляє обмежувальний вплив на майнові права попереднього використання і післявикористання, а не навпаки.

набуло подальшого розвитку:

– питання видів оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності. Запропоновано розрізнити безпосередню і опосередковану оборотоздатність прав на об'єкти промислової власності. Доведено, що безпосередня цивільна оборотоздатність властива лише праву використання результату інтелектуальної діяльності і праву власності на такий результат, і позначає можливість переходу таких прав між учасниками правовідносин окремо від їх носія. Опосередкована оборотоздатність властива майновим правам, що переходять між учасниками майнового обороту у складі іншого майна, наприклад цілісного майнового комплексу підприємства;

– правило часткової відповідальності держави і власника охоронного документа у випадку введення в цивільний оборот шляхом юрисдикційної легітимацийної процедури майнових прав на непатентоздатні результати інтелектуальної діяльності. Обґрунтована здатність такого підходу виступати способом протидії незаконному введенню в оборот майнових прав на непатентоздатні результати інтелектуальної діяльності. Сформовано пропозицію здійснювати розподіл обсягу відшкодування між зазначеними суб'єктами в залежності від висновків експертизи результату інтелектуальної діяльності;

– розкриття питання змісту права перешкоджати незаконному використанню результату інтелектуальної діяльності і забороняти таке використання. Обґрунтовано, що способи неюрисдикційного захисту майнових прав на об'єкти промислової власності можуть використовуватись лише правоволодільцем у зв'язку з виключним характером права

перешкоджати незаконному використанню результатів інтелектуальної діяльності та забороняти його, а тому і виключною належністю відповідному суб'єкту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості використання висновків та пропозицій дисертації у правотворчій діяльності для удосконалення положень чинного цивільного законодавства України, що регулює відносини у сфері цивільного обороту майнових прав на об'єкти промислової власності, зокрема ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ст. 16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем». Зокрема у науково-дослідній сфері – для подальших досліджень проблем пов'язаних з переходом майнових прав на об'єкти промислової власності між учасниками цивільного обороту; у правозастосовчій діяльності – шляхом їх застосування у діяльності судами при розгляді відповідних категорій справ, адвокатами, та іншими суб'єктами правозастосування; у навчальному процесі – під час викладення дисципліни «Цивільне право», при підготовці відповідних методичних та навчальних посібників, а також підручників для студентів вищих навчальних закладів юридичної освіти.

Апробація результатів дисертації. Одержані в ході дослідження висновки, узагальнення та пропозиції, обговорювалися на засіданні кафедри цивільного права № 2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, оприлюднювалися на міжнародних науково-практичних конференціях і круглих столах, а саме: «Сучасні проблеми цивілістики» пам'яті проф. Ч.Н. Азімова (м. Харків, 2013 р., м. Харків, 2014 р.); «Проблеми цивільного права та процесу» пам'яті проф. О.А. Пушкіна (м. Харків, 2014 р.); «Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав» пам'яті проф. Ч.Н. Азімова (м. Харків, 2015 р.).

Публікації. За результатами дисертаційного дослідження опубліковано шість наукових статей у наукових фахових виданнях України, одну статтю в науковому періодичному виданні Молдови з юридичного напрямку, та тези чотирьох доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура і обсяг дисертації. Відповідно до мети, завдань та предмета дослідження дисертація складається зі вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів). Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінок, з яких основного тексту – 187 сторінок. Список використаних джерел становить 194 найменування.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, розкрито стан наукової розробки

поставленої проблематики, зв'язок теми дисертаційного дослідження з науковими програмами, планами і темами, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання та методологічну основу. Відповідно до результатів дослідження сформульовано основні положення наукової новизни, висвітлено теоретичне і практичне значення одержаних результатів, надано інформацію щодо апробації результатів дослідження, а також зазначено публікації за темою дисертації.

Розділ 1. «Теоретичні положення про майнові права на об'єкти промислової власності і їх оборотоздатність» присвячений дослідженню правової природи майнових прав на об'єкти промислової власності, їх змісту і властивостям, а також конструкції їх цивільного обороту.

У підрозділі 1.1 *«Правова природа майнових прав на об'єкти промислової власності як підґрунтя їх оборотоздатності»* обґрунтовується, що природу майнових прав на об'єкти промислової власності розкриває інтегративна концепція, як поєднання положень пропрієтарної концепції і концепції виключних прав. За аналогією з правом власності у речовій сфері майнові права промислової (інтелектуальної) власності повинні забезпечувати повне панування суб'єкта над результатом інтелектуальної діяльності, однак нематеріальність такого результату призводить до того, що речово-правовий підхід не може бути застосований до відповідних відносин в повній мірі. В той же час, концепція виключних прав не заперечує абсолютність як ознаку майнових прав на результати інтелектуальної діяльності, яка характерна саме речовим суб'єктивним правам. Зважаючи на це, інтегративний підхід поєднує положення обох окреслених концепцій і розглядає майнові права на результати інтелектуальної діяльності у сфері промислової власності як міру можливої поведінки особи стосовно такого результату, що забезпечує найбільшу повноту її правових можливостей відносно такого об'єкта.

Інтегративний підхід не заперечує виключність як властивість майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. Більше того, в межах такого підходу виключність необхідно розглядати як засіб правового регулювання відносин у сфері промислової власності, що спрямований на зосередження у правоволодільця всієї повноти юридичних можливостей стосовно результату інтелектуальної діяльності (правової монополії) і, водночас, на заборону використання такого результату іншими особами.

Визначається, що майновим правам на об'єкти промислової власності властиві такі основні ознаки як: абсолютний характер, економічний зміст, нематеріальний характер панування (монополії), нормативна забезпеченість (позитивна визначеність), територіальна обмеженість. Поряд із цим такі права можуть наділятися і іншими ознаками у випадку, коли вони виникають стосовно окремих видів об'єктів промислової власності. Такими ознаками є: публічно-конститутивний характер, відчужуваність, виключність та строковість.

У підрозділі 1.2 *«Зміст майнових прав на об'єкти промислової власності»* обґрунтовується, що виключність, як ознака майнових прав на результати інтелектуальної діяльності і спосіб

правового регулювання відносин промислової власності, має відносний характер. Вона не забезпечує абсолютне панування правоволодільця над результатом інтелектуальної діяльності, як у зв'язку з нематеріальною природою такого результату, так і у зв'язку з виключеннями, що передбачаються нормативними положеннями. Одразу декілька суб'єктів можуть одночасно використовувати об'єкт промислової власності і, при цьому, використання такого об'єкту особою, яка не є його власником, без згоди власника, санкціонується законодавством як виключення із загального правила. Абсолютний характер має лише виключність права на відчуження майнових прав на об'єкти промислової власності, оскільки воно може бути реалізоване виключно право володільцем, або його представником.

Повнота юридичного панування особи над об'єктом промислової власності забезпечується такими майновими правами як: право на використання результату інтелектуальної діяльності; право дозволяти використання результату іншими особами; право перешкоджати неправомірному використанню і забороняти його; право розпоряджатися майновими правами на результат інтелектуальної діяльності, зокрема відчужувати їх.

В межах підрозділу 1.3 «Властивості майнових прав на об'єкти промислової власності, що визначають специфіку механізму їх оборотоздатності» розкривається коло умов, які визначають здатність майнових прав на об'єкти промислової власності виступати об'єктом правовідносин і переходити від однієї особи до іншої за допомогою юридичних механізмів, безпосередньо пов'язані з властивостями таких прав. Майнові права можуть бути об'єктом правовідносин перш за все у тому випадку, якщо вони є віддільними від особи автора. Віддільність забезпечується існуванням механізмів переходу таких прав до інших учасників майнового обороту, існування яких забезпечується правом надавати дозволи використання об'єктів промислової власності й правом на відчуження майнових прав на об'єкти правовідносин. Віддільність таких прав забезпечується їх обособленістю і відчужуваністю, що забезпечує визначення змісту майнового права й можливість переходити від одного учасника майнового обороту до іншого. В той же час, майнові права на об'єкти промислової власності виступають об'єктом правовідносин у зв'язку з тим, що несуть цінність у формі можливості задовольнити інтереси правоволодільця шляхом використання об'єкта промислової власності, або надання дозволу на його використання іншими учасниками цивільного обороту. Крім того, цінність майнових прав на об'єкти промислової власності може існувати виключно у тому випадку, коли майнові права є чинними, тобто дійсними й корисними.

У підрозділі 1.4 «Цивільно-правові засоби реалізації цивільної оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності» обґрунтовується, що цивільна оборотоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності втілюється за допомогою юридичних механізмів, що опосередковують їх перехід між учасниками цивільних правовідносин і конструкції цивільного

обороту елементами якої є об'єкт цивільного обороту, суб'єкти цивільного обороту і юридичні факти, що обумовлюють перехід майнових прав на об'єкти промислової власності. В якості об'єкта цивільного обороту в порушеному ракурсі виступають сукупність майнових прав на об'єкт промислової власності. Така сукупність складає зміст категорії «право власності на об'єкт промислової власності», яке охоплює право використання, право дозволяти використання, право перешкоджати протиправному використанню, забороняти протиправне використання об'єкта промислової власності, право на відчуження майнових прав на результати інтелектуальної діяльності (право розпорядження). Саме така юридична конструкція забезпечує можливість передачі ним всіх майнових прав на об'єкт цивільних правовідносин іншим особам. Право використання є окремим правом правоволодільца, яким він може наділяти інших учасників правовідносин шляхом надання їм дозволу (ліцензії) на таке використання. Суб'єктами цивільного обороту виступають правоволоділець (патентовласник), ліцензіат (набувач), між якими відбувається процес переходу прав на об'єкт промислової власності, і треті особи на яких поширюється обов'язок утримання від дій, що перешкоджають реалізації прав зазначеним учасникам. Такий суб'єктний склад цивільного обороту обумовлюється конструкцією абсолютних правовідносин з об'єктами промислової власності. В якості юридичних фактів можуть виступати правочини, рішення судів, розпорядження Кабінету Міністрів України, та інші обставини, з якими пов'язується виникнення у третіх осіб права використання об'єкта промислової власності або права власності на такий об'єкт.

Розділ 2. «Особливості цивільно-правового механізму оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності» присвячено розгляду механізмів виникнення, переходу і обмеження майнових прав на об'єкти промислової власності.

У підрозділі 2.1 «Механізм виникнення майнових прав на об'єкти промислової власності» визначається, що положеннями законодавства фактично запроваджено два порядки виникнення майнових прав на об'єкти промислової власності: легітимаційний (юридичний), та фактичний, які різняться як юридичними фактами на підставі яких виникають відповідні майнові права, так і характером таких прав. Легітимаційний порядок передбачається як обов'язковий для виникнення майнових прав використання, дозволу використання, перешкоджання неправомірному використанню та заборони його на окремі види об'єктів промислової власності, зокрема винаходи, корисні моделі, промислові зразки, топографії інтегральних мікросхем тощо. В основу легітимаційного порядку покладено адміністративно-правову процедуру розгляду заявки на видачу охоронного документа на відповідний об'єкт. Водночас фактичний порядок виникнення майнових прав на об'єкти промислової власності пов'язується з фактичним створенням такого об'єкта особою або його використанням до моменту видачі охоронного документа на такий результат інтелектуальної діяльності іншим учасникам майнового обороту (право попереднього

використання), в період, коли охоронний документ не діяв в силу несплати платежів за підтримання його дії (право післявикористання), або у випадку, коли такий порядок запроваджений стосовно конкретного виду об'єкта промислової власності, наприклад для ноу-хау.

Визначається, що право попереднього використання і післявикористання на об'єкт промислової власності наділені опосередкованою оборотоздатністю і можуть відчужуватись лише у складі цілісного майнового комплексу підприємства, або його частини в якій використано такий об'єкт, або здійснено підготовку до його використання. При цьому така оборотоздатність залежить від правової охорони виключних прав власника охоронного документа на результат інтелектуальної діяльності таким чином, що лише за наявності правової охорони відповідні права існують як обороноздатні об'єкти майнового обороту і становлять економічну та соціальну цінність і корисність.

У підрозділі 2.2 «Механізми правонаділення та переходу майнових прав на об'єкти промислової власності» обґрунтовується, що оборот майнових прав на об'єкти промислової власності забезпечується транслятивним правонаступництвом, яке передбачає припинення такого права у одного учасника майнового обороту і його виникнення у іншого в тому ж обсязі. Така модель цивільного обороту пов'язується з нематеріальністю результату інтелектуальної діяльності і його здатністю бути використаним одночасно декількома суб'єктами, що дає підстави для існування правової моделі правонаділення. Надання права використання об'єкта промислової власності патентовласником іншим учасникам майнового обороту характеризується збереженням такого права за ним у зв'язку з чим не відбувається його переходу, а тому цивільний оборот забезпечується договорами про відчуження виключних майнових прав на результати інтелектуальної діяльності, однак не ліцензійними договорами, що характерні для механізму правонаділення.

Визначається, що безпосередня цивільна оборотоздатність, крім права власності на результат інтелектуальної діяльності, властива праву використання такого результату (об'єкта промислової власності), однак за умови, що таке право має похідний характер, а підстава його виникнення не суперечить його відчуженню. Право використання не може бути відчужене власником результату інтелектуальної діяльності окремо від інших майнових прав, однак, якщо таке право виникло на підставі ліцензійного договору, або з іншої підстави, то в такому разі його носій може розпорядитись таким правом на власний розсуд.

У підрозділі 2.3 «Механізм обмеження майнових прав на об'єкти промислової власності. Порядок обмеження їх оборотоздатності» визначається, що природа обмежень майнових прав на об'єкти промислової власності і їх оборотоздатності розкривається шляхом співвідношення базової нормативної моделі цивільного обороту і оборотоздатності з фактичними, що існують в

межах конкретних правовідносин. Різниця полягає у тому, що обмеження оборотоздатності характеризуються статичністю, адже встановлюються положеннями закону і існують протягом всього строку існування майнових прав на об'єкти промислової власності з моменту їх виникнення. Водночас обмеження майнових прав на результати інтелектуальної діяльності є результатом розвитку правовідносин, їх динаміки, і встановлюються в результаті діянь учасників майнового обороту. В обох випадках існування обмежень характеризується співвідношенням фактичної правової моделі з модельною, яка передбачає більш широкий обсяг міри можливої поведінки особи (меж права) і застосовується до аналогічних майнових прав на об'єкти промислової власності.

Визначається, що у випадку, коли продукт, що утворюється внаслідок використання результату інтелектуальної діяльності, обмежено в цивільному обороті, або виключено з нього, перехід майнових прав на такий результат до набувача не звільняє його від обов'язку дотримання вимог законодавства стосовно цивільного обороту відповідних речей. У зв'язку з цим, реалізація права використання об'єкта промислової власності, в такому разі, можлива при дотриманні правоволодільцем вимог, що висуваються до речей вилучених з цивільного обороту, або оборотоздатність яких обмежена. При цьому цивільна оборотоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності не залежить від цивільного обороту продуктів, створених з їх використанням.

Розділ 3. «Припинення оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності і механізм протидії їх незаконному обороту» присвячено розгляду механізму припинення оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, а також факторам, що визначають незаконність обороту таких майнових прав і способи протидії йому.

У підрозділі 3.1 *«Припинення оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності»* встановлюється, що цивільна оборотоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності припиняється з припиненням виключності права власності на такий об'єкт, яка забезпечує оборот таких прав. З припиненням права власності на результат інтелектуальної діяльності такий результат стає загальнодоступним, у зв'язку з чим оборот прав на нього втрачає свою економічну цінність. Всі одержують можливість використовувати відповідний результат, оскільки майнові права на нього вийшли з-під охорони, яка забезпечується охоронним документом. Внаслідок цього виникає ситуація за якої, по-перше, не існує носія виключного права, який може дозволяти використання результату інтелектуальної діяльності і відчужувати право власності на нього, забезпечуючи тим самим, його цивільний оборот. По-друге, нематеріальність об'єкта промислової власності обумовлює те, що кожен набуває право використовувати такий результат, а тому не існує потреби в обороті права його використання.

Всі підстави припинення оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності

можна умовно поділити на такі, що наступають за волею правоволодільця, що наступають поза волею правоволодільця і змішаного типу. До першої групи підстав відноситься: а) відмова від права власності на результат інтелектуальної діяльності; б) дії правоволодільця, або інших учасників цивільного обороту, що призводять до втрати результатом інтелектуальної діяльності правової охорони. До другої групи підстав необхідно віднести завершення строку дії охоронного документа (для майнових прав, що виникають в процесі їх легітимації). Третю групу підстав припинення майнових прав на результати інтелектуальної діяльності у сфері промислової власності складають: а) визнання недійсним документа, що забезпечує правову охорону; б) дострокове припинення дії охоронного документа внаслідок спеціальних підстав.

У підрозділі 3.2 «Правові засоби забезпечення протидії незаконному обороту майнових прав на об'єкти промислової власності» встановлюється, що способи протидії незаконному введенню в оборот майнових прав на об'єкти промислової власності і незаконному обороту таких прав являють собою частину механізму правового забезпечення як комплексу державно-правових і приватноправових засобів, спрямованих на недопущення порушення прав і законних інтересів учасників майнового обороту, припинення порушення, та/або ліквідацію їх наслідків у сфері відносин промислової власності.

Незаконним введенням в оборот майнових прав на об'єкти промислової власності є введення в оборот майнових прав на непатентоздатні об'єкти, а також введення в оборот майнових прав на патентоздатні об'єкти промислової власності, однак особою, яка не мала на це право. Незаконність введення в оборот майнових прав спричиняє незаконність їх подальшого обороту, тобто переходу між учасниками приватноправових відносин.

Визначається, що оборот майнових прав на необоротоздатні об'єкти промислової власності будується на моделі недійсності юридичних фактів. Порядок припинення дії охоронного документа на цій підставі, що відбувається за рішенням суду, свідчить про те, що на відміну від моделі нікчемності юридичних фактів, які визнаються такими що не настали в момент їх вчинення, положення законодавства визнають факт введення в оборот майнових прав на об'єкт промислової власності, незважаючи на наступне визнання такого об'єкта непатентоздатним, а оборот, відповідно, незаконним.

Обґрунтовується, що одним з напрямів вдосконалення правового регулювання відносин у сфері обороту майнових прав на об'єкти промислової власності і інструментів управління інноваційним розвитком слід розглядати гнучку систему стягнення зборів за підтримку дії охоронного документа. В залежності від комерційного потенціалу результату інтелектуальної діяльності і майнового стану його власника можливо визначати як розмір зборів, так і порядок їх стягнення, наприклад, використовувати інструменти відстрочки оплати, встановлювати графіки оплати, зменшувати розмір збору у зв'язку з втратою об'єктом комерційного потенціалу. Така

система може бути використана як основна, або альтернативна поряд з існуючою і стати ефективним інструментом стимулювання розвитку науки і техніки в країні.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і вирішення наукового завдання, що виявляється у визначенні правової природи оборотоздатності майнових прав на об'єкти промислової власності, порядку її виникнення, реалізації, обмеження та припинення. Найбільш важливі серед них наступні:

1. Характер і зміст майнових прав на об'єкти промислової власності розкривається інтегративним підходом, який поєднує в собі основні положення пропріетарної концепції і концепції виключних прав враховуючи всю повноту панування суб'єкта-носія права над нематеріальним результатом інтелектуальної діяльності.

2. Враховуючи нематеріальну природу об'єктів промислової власності, їх цивільний оборот забезпечується оборотом майнових прав, що виникають стосовно таких об'єктів. Існує два способи виникнення оборотоздатних майнових прав на об'єкти промислової власності – фактичний і юридичний. Фактичний пов'язується зі створенням результату інтелектуальної діяльності, майнові права на який не підлягають легітимації в порядку спеціальної процедури, наприклад ноу-хау, а також з використанням результату інтелектуальної діяльності до моменту видачі охоронного документа на нього іншим учасникам цивільного обороту (право попереднього користувача), або в період, коли охоронний документ тимчасово не діє (право післявикористання). Юридичний порядок виникнення майнових прав на результати інтелектуальної діяльності пов'язується зі спеціальною процедурою в ході якої проводиться кваліфікація такого результату і констатується факт виникнення прав власності на нього.

3. Оборотоздатність майнових прав на об'єкти промислової власності забезпечується властивостями права його використання як такого, що має найбільшу соціальну й економічну цінність та корисність з-поміж інших майнових прав на результати інтелектуальної діяльності. Серед визначених положеннями законодавства майнових прав на такі результати лише право використання забезпечує можливість його носія задовольнити свої інтереси шляхом його реалізації.

4. Здатність майнових прав на об'єкти промислової власності переходити між учасниками правовідносин забезпечується конструкціями безпосередньої і опосередкованої оборотоздатності. Основу безпосередньої оборотоздатності складає транслятивне правонаступництво і розгляд права власності на результат інтелектуальної діяльності як самостійного об'єкта правовідносин.

Опосередкована оборотоздатність забезпечує можливість переходу майнових прав на об'єкти промислової власності, що є невідривними від їх носія, чи його майна разом з таким носієм, або майном відповідно.

5. Однією з особливостей вітчизняної ділової практики є розмежування найменування підприємства, як майна і комерційного (фірмового) найменування підприємства, як учасника цивільного обороту. Обидва найменування наділені опосередкованою оборотоздатністю.

6. Межі майнових прав на об'єкти промислової власності є їх природною властивістю і позначають обсяг міри можливої поведінки носія права стосовно об'єкта правовідносин. Такі межі властиві як повністю оборотоздатним майновим правам на об'єкти промислової власності, так і тим, оборотоздатність яких обмежена. Обмеження оборотоздатності майнових прав характеризують їх статику, обсяг можливої міри поведінки з моменту виникнення. Такі обмеження, як правило, є незмінними протягом всього строку існування прав, встановлюються нормативно і з моменту виникнення права.

Вони полягають у визначенні особливого порядку переходу прав між учасниками правовідносин і, як правило, стосуються обмеженого кола суб'єктів між якими може відбуватись перехід. У свою чергу обмеження майнових прав на об'єкти промислової власності позначають динаміку правовідношення і мають характер набутих властивостей.

7. Цивільна оборотоздатність майнових прав на результати інтелектуальної діяльності не має безпосереднього зв'язку з оборотоздатністю речей виготовлених з використанням такого результату. Обмеження в цивільному обороті речей, виготовлених з використанням результату інтелектуальної діяльності, не спричиняє обмеження оборотоздатності майнових прав на такий результат.

8. Цивільна оборотоздатність майнових прав на результати інтелектуальної діяльності припиняється з втратою майновими правами виключності, що пов'язується з втратою об'єктом, стосовно якого вони існують, своїх властивостей, або припиненням дії правової охорони стосовно таких прав, що забезпечується охоронним документом у випадку, якщо стосовно відповідних об'єктів видається такий документ. Припинення цивільної оборотоздатності у майнових прав на об'єкти промислової власності робить такі об'єкти загальнодоступними, а тому фактично пов'язується і з припиненням права власності на них, і похідних від нього прав використання такого результату.

9. Незаконним введенням в оборот майнових прав на об'єкти промислової власності є виникнення таких прав на непатентоздатні результати інтелектуальної діяльності, а також введення в оборот майнових прав особами, які не мають на це законних підстав, зокрема не є власниками такого результату. Одним зі способів протидії таким діям слід вважати порядок розподілу майнових ризиків між державою і особою, яка заявляє права на об'єкт промислової

власності.

10. З метою вдосконалення правового регулювання відносин у сфері цивільного обороту майнових прав на об'єкти промислової власності необхідно внести такі зміни до положень чинного цивільного законодавства України:

1) доповнити ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» ч. 8 такого змісту:

«8. Особа, відмінна від власника патенту, якій належить право використання винаходу (корисної моделі), що виникло на підставі ліцензійного договору, або з інших підстав, має право передавати таке право будь-якій особі, яка стає її правонаступником, на підставі договору, або розпоряджатись ним іншим чином, якщо інше не передбачено ліцензійним договором або законом, а щодо секретного винаходу (корисної моделі) – тільки за погодженням із Державним експертом».

2) доповнити ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» ч. 9 такого змісту:

«9. Правочини, вчинені з порушенням вимог, встановлених частинами 6, 7 та 8 цієї статті є нікчемними».

Частини 8 – 10 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» вважати частинами 10 – 12 відповідно.

3. Доповнити ст. 16 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем» ч. 8 такого змісту:

«8. Власник свідоцтва має право відмовитись від майнових прав інтелектуальної власності на топографію ІМС і свідоцтва, що засвідчує ці права, шляхом подання повідомлення до Установи».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Гоцанюк О. Деякі особливості правової природи майнових прав на об'єкти промислової власності [Текст] / О. Гоцанюк // Jurnalul juridic national: teorie și practică. – 2015. – Nr. 5-1 (15). – С. 66 – 70.

2. Гоцанюк О. І. Оборозодатність майнових прав на об'єкти промислової власності [Текст] / О. І. Гоцанюк // Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія «Юридичні науки». – 2015. – Вип. 3, Т. 1. – С. 95 – 99.

3. Гоцанюк О. І. Зміст права на використання об'єкта промислової власності [Текст] / О. І. Гоцанюк // Право і суспільство. – 2016. – № 4, Ч. 2. – С. 70 – 74.

4. Гоцанюк О. І. Оборотоzdатність та охороноздатність майнових прав на об'єкти промислової власності: співвідношення понять [Текст] / О. І. Гоцанюк // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – Вип. 2 (11). – С. 39 – 42.

5. Гоцанюк О. І. Погляд на природу майнових прав на об'єкти промислової власності в контексті поширених концепцій [Електронний ресурс] / О. І. Гоцанюк // Юрид. наук. електронний журнал. – 2016. – № 4. – С. 41 – 44. – Режим доступу до журн.: http://lsej.org.ua/4_2016/11.pdf

6. Гоцанюк О. І. Види майнових прав на об'єкти промислової власності [Текст] / О. І. Гоцанюк // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Серія «Право». – 2016. – Вип. 39. – Т. 1. – С. 49 – 53.

7. Гоцанюк О.І. Окремі проблеми патентування в Україні / О. І. Гоцанюк // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 7 червня 2014 р.) / Харків. нац. ун-т внутріш. справ, Асоц. цивілістів України. - Харків : ХНУВС, 2014. - С. 321 – 324.

8. Гоцанюк О.І. Критерії оборотоzdатності майнових прав на об'єкти промислової власності / О. І. Гоцанюк // Сучасні проблеми цивілістики : матеріали "круглого столу", присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, (м. Харків, 20 грудня 2013 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ правознавства. - Харків : б. в., 2014. - С. 143 – 146.

9. Гоцанюк О.І. До питання оборотоzdатності майнових прав на комерційну таємницю / О. І. Гоцанюк // Сучасні проблеми цивілістики : матеріали "круглого столу", присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, (м. Харків, 19 грудня 2014 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ правознавства. - Харків : б. в., 2015. - С. 116 – 119.

10. Гоцанюк О.І. Деякі аспекти структури майнових прав на об'єкти промислової власності / О. І. Гоцанюк // Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав : матеріали "круглого столу", присвяч. пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова, (м. Харків, 18 грудня 2015 р.) / НЮУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ правознавства. - Харків : б. в., 2016. - С. 218 – 223.

АНОТАЦІЯ

Гоцанюк О.І. Оборотоzdатність майнових прав на об'єкти промислової власності в Україні. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

Дисертація присвячена дослідженню оборотоzdатності майнових прав на об'єкти промислової власності за законодавством України. Аналізуються сучасні теоретичні підходи до

правової природи майнових прав на об'єкти промислової власності, встановлюються види і зміст таких прав. Розкривається зміст інтегративної концепції майнових прав інтелектуальної власності як такої, що найбільш повно відображає особливості їх природи. Визначаються властивості, що забезпечують оборотоздатність майнових прав промислової власності. Встановлюється, що такими властивостями є обособленість, відчужуваність, цінність, чинність та корисність.

Розмежовується безпосередня і опосередкована оборотоздатність таких прав. Досліджується механізм цивільного обороту, а також окремо механізми виникнення, переходу й обмеження майнових прав на об'єкти промислової власності, механізм припинення їх оборотоздатності. Встановлюється природа обмежень майнових прав на об'єкти промислової власності і обмежень оборотоздатності таких прав.

Ключові слова: оборотоздатність, промислова власність, виключні права, патент, винахід, корисна модель, промисловий зразок.

АННОТАЦИЯ

Гоцанюк О.И. Оборотоспособность имущественных прав на объекты промышленной собственности в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена исследованию оборотоспособности имущественных прав на объекты промышленной собственности по законодательству Украины. Автором исследуются современные теоретические подходы к правовой природе имущественных прав на объекты промышленной собственности. Усовершенствуются научные положения интегративной концепции имущественных интеллектуальных прав как такой, которая наиболее точно раскрывает их содержание. Обосновывается, что природное сходство права интеллектуальной собственности и вещного права собственности проявляется в направленности на обеспечение всей полноты господства субъекта над объектом правоотношений. При этом в силу нематериальности результата интеллектуальной деятельности имущественные права интеллектуальной собственности достигают такую цель посредством исключительности как юридического средства правового регулирования, которое также является средством обеспечения оборотоспособности таких прав.

В диссертации исследуются свойства имущественных прав на объекты промышленной собственности, которые обеспечивают их оборотоспособность. Устанавливается, что такими

свойствами являются: обособленность, как способность существовать отдельно от автора; отчуждаемость, как способность переходить между участниками имущественного оборота; ценность, как способность выступать определенным экономическим благом; наличие юридической силы, которая обозначает действительность имущественных прав; полезность, как свойство, которое обозначает способность удовлетворять интересы участников правоотношений.

Разграничиваются непосредственная и опосредованная разновидности оборотоспособности имущественных прав на объекты промышленной собственности. Исследуется механизм гражданского оборота таких прав, а также механизмы их возникновения, перехода и ограничения.

Устанавливается, что ограничение оборотоспособности имущественных прав на объекты промышленной собственности (в частности изобретения и полезные модели) являются распространением на них особого порядка реализации правовых возможностей субъекта права, объем которых является уменьшенным относительно базовой правовой модели, которая установлена для имущественных прав на объекты промышленной собственности того же рода.

Определен механизм прекращения оборотоспособности таких прав, а также способы противодействия незаконному обороту имущественных прав на объекты промышленной собственности.

Ключевые слова: оборотоспособность, промышленная собственность, исключительные права, патент, изобретение, полезная модель, промышленный образец.

ANNOTATION

Gotsanyuk O.I. Transferability of property rights on industrial property objects. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Candidate of Legal Sciences on specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law; international private law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The dissertation is devoted to the research of transferability of property rights on industrial property objects according to legislation of Ukraine. Modern theoretical concepts of property rights on industrial property objects are analyzed, kinds and content of such rights are determined. Content of integrative concept of intellectual property rights as the one that completely discloses issues of its nature is considered. Properties of industrial property rights that provide its transferability are determined. These include apartness, alienability, value, validity and usefulness.

Direct and indirect transferability of property rights on industrial property objects are differentiated. Legal mechanisms of civil circulation as well as mechanisms of origination, transfer and restriction of such legal rights are researched. Mechanism of deprivation of transferability of property rights on

industrial property objects is analyzed. Legal nature of restrictions of industrial property right as well as restrictions of industrial property right transferability is described.

Keywords: transferability, industrial property, exclusive rights, patent, invention, utility model, industrial design.

Відповідальний за випуск:
кандидат юридичних наук, доцент
Надьон В.В.

Підписано до друку 20.01.2017 р. Формат 60х90/16.

Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Облік.-вид. арк. 0,9.

Тираж 140 прим. Зам. № 1635.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77